

Asia: VN/13190/2020

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: pakkokeinolain muutostarpeet

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausuntonne yleisesti mietinnöstä

Kärjäoikeudella ei ole lausuttavaa mietinnöstä yleisellä tasolla.

2. Lausuntonne pakkokeinolain 2 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Kärjäoikeudella ei ole ehdotetuista muutoksista lausuttavaa.

3. Lausuntonne pakkokeinolain 3 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Kärjäoikeus pitää 3 lukuun ehdotettuja muutoksia kannatettavina. Ehdotettu muutos 14 §:ään on tarpeellinen. Se tekee prosessista joustavamman ja vapauttaa resursseja riitaisempien asioiden käsittelyyn, heikentämättä epäillyn oikeusturvaa.

4. Lausuntonne pakkokeinolain 4 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Kärjäoikeus lausuu ehdotetusta 4 luvun 1 §:n 2 momentista seuraavaa.

Etenkin laajoissa ja järjestäytyneitä rikollisuutta koskevissa rikostutkinnoissa on tavanomaista, että tutkinnan etenemisestä huolimatta kaikki rikokseen liittyvät henkilöt eivät ole poliisin tiedossa vielä pitkänkään ajan kuluttua vangitsemisesta. Lisäksi rikostutkinta voi monissa tapauksissa olennaisella tavalla vaarantua, jos poliisin täytyy yhteydenpidon rajoitusta varten nimetä ne henkilöt, joihin rikoksesta epäilty ei saa pitää yhteyttä. Silloin rikoksesta epäilty saisi tiedon siitä, keiden henkilöiden poliisi tietää / ei tiedä liittyvän asiaan. Tällaisissa tapauksissa tutkinnan sotkemisen vaaran vuoksi voi olla tarve pitkäksiin aikaa rajoittaa epäillyn yhteydenpitoa määräämättömään joukkoon ihmisiä.

Yhteydenpidon rajoitusten voimassa pitäminen ja laajuus tutkitaan nykyisin lähes poikkeuksetta vangitsemisasian uudelleen käsittelyissä, joihin vangitulla on pakkokeinolain 3 luvun 15 §:n nojalla oikeus kahden viikon välein. Lisäksi vangitulla on pakkokeinolain 4 luvun 5 §:n nojalla mahdollisuus saattaa pelkästään yhteydenpidon rajoitus tuomioistuimen tutkittavaksi kahden viikon välein.

Uudessa 4 luvun 1 §:n 2 momentissa ehdotetut määräajat ja niiden pidennyskäsittelyt voivat laajoissa rikoskokonaisuuksissa johtaa merkittävään istuntojen lisäykseen, mikä sitoo poliisin, tuomioistuimen ja vankilaviranomaisten resursseja. Jos isossa rikoskokonaisuudessa on useita

epäiltyjä, täytyisi vangitsemisasioiden uudelleen käsittelyiden (enimmillään kahden viikon välein) lisäksi ensimmäisen 60 päivän jälkeen käsitellä erikseen jokaisen epäillyn yhteydenpidon rajoituksia 30 päivän välein. Tämä vaikuttaa tarpeettomalta jo käytettävissä oleviin pakkokeinolain 3 luvun 15 §:n ja 4 luvun 5 §:n oikeusturvakeinoin nähden. Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan vangitulla on jo nykyisin riittävät oikeusturvakeinot käytettävissä, jos hän tahtoo saattaa yhteydenpidon rajoituksen tuomioistuimen uudelleen tutkittavaksi.

Muilta osin käräjäoikeudella ei ole ehdotetuista 4 luvun muutoksista lausuttavaa.

5. Lausuntonne pakkokeinolain 5 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

5 a §

Tehostetun matkustuskiellon käyttötarkoitus vesittyy, jos valvontavälinettä ei asenneta välittömästi tehostettuun matkustuskieltoon määräämisen jälkeen. Jos väline asennettaisiin vasta myöhemmin, epäillyllä on suuri intressi käyttää tilaisuus hyväksi ja paeta heti vapautumisen jälkeen ennen valvontavälineen asentamista. Näistä syistä käräjäoikeus arvioi, että ehdotetun 5 luvun 5 a §:n 1 momentin soveltaminen jäisi vähäiseksi. Olisi parempi, jos tehostettuun matkustuskieltoon määrättäessä epäilty voitaisiin määrätä pidettäväksi vangittuna, kunnes valvontaväline on saatu asennettua.

Ehdotettu 5 luvun 5 a §:n 2 momentti on hyvä ja kannatettava.

8 § ja kumottavaksi ehdotettu 9 §

Ehdotuksen mukaan laista poistettaisiin matkustuskieltoa koskeva 60 päivän määräaika syytteen nostamiselle. Ehdotettu muutos koskee myös tehostettua matkustuskieltoa.

Laki on nykyisellään selvä: matkustuskielto on pääsäännön mukaan voimassa rikosasian pääkäsittelyyn saakka, mutta se on viranomaisen päätöksellä kumottava, jos syytetä ei ole nostettu määräajassa. Vastaava logiikka vallitsee vangitsemisasiossa, vakuustakavarikkoasioissa ja takavarikkoasioissa. Näissä muissa asiaryhmissä sama logiikka ei ole ollut viranomaisille vaikeasti ymmärrettävä.

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan poliisin tietojärjestelmä, jolla poliisi tekee omat matkustuskieltopäätöksensä, pakottaa syöttämään matkustuskiellon voimassaololle määräpäivän. Tietojärjestelmä ei siis mahdollista lain pääsäännön mukaista pääkäsittelyyn saakka kestävää voimassaoloa. Tämä voi olla yksi syy sille, miksi matkustuskiellon voimassaoloaika on aiheuttanut viranomaisissa hämmennystä. Toisena osasyynä voi olla se, että matkustuskieltoasiat ovat harvinaisempia kuin vangitsemiset, vakuustakavarikot ja takavarikot. Käräjäoikeus katsoo, että parempi keino epäselvyyksien poistamiseksi olisi korjata poliisin tietojärjestelmä ja lisätä koulutusta, eikä muuttaa toimivaa lakia.

Syytteen nostamisen määräpäivän puuttuminen johtaisi siihen, ettei esitutkintaviranomaisella ja syyttäjällä olisi enää määräpäivästä johtuvaa motiivia saada tutkintaa ja syyteharkintaa nopeasti valmiiksi. Vaikuttaa ristiriitaiselta, että matkustuskieltoon määrätyn henkilön rikosasian esitutkinta ja syyteharkinta eivät olisi jatkossa enää kiireellisiä (koska syytteen nostamisen määräaika poistuu), mutta syytteen nostamisen jälkeen pääkäsittely olisi edelleen järjestettävä kiireellisesti 2 tai 3 viikon kuluessa asian vireilletulosta (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luku 13 §).

Esitetty muutos voi johtaa nykyistä pidempään voimassa oleviin matkustuskieltoihin. Vaarana on myös, että matkustuskiellot jäisivät perusteettoman pitkäksi aikaa voimaan, jos viranomaiset eivät aktiivisesti seuraa niiden voimassapitämisen tarpeellisuutta. Toisaalta esitetty muutos saattaa johtaa matkustuskieltoasioiden uudelleen käsittelyiden lisääntymiseen. Muutos voi motivoida matkustuskieltoon määrättyä henkilöä pyytämään uudelleen käsittelyä 2 viikon välein, koska syytteen nostamiselle ei olisi enää selkeää odotettavissa olevaa takarajaa.

Nykyinen järjestelmä takaa sen, etteivät matkustuskielto tai tehostettu matkustuskielto ole voimassa tarpeettoman pitkään. Poliisilla ja syyttäjällä on motiivi saada tutkinta ja syyteharkinta joutuisasti valmiiksi ja toisaalta matkustuskieltoon määrätty tietää, ettei matkustuskielto ole määräämättömän pitkää aikaa voimassa. Näistä syistä Pirkanmaan käräjäoikeus katsoo, että nykyinen syytteen nostamisen määräpäivään perustuva järjestelmä on parempi kuin ehdotettu muutos sen poistamiseksi.

5 lukua koskevat muut ehdotukset

Muilta osin käräjäoikeudella ei ole ehdotetuista 5 luvun muutoksista lausuttavaa.

6. Lausuntonne pakkokeinolain 6 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Ehdotetut muutokset 6 lukuun ovat kannatettavia.

Ehdotuksen mukaan pyyntö syytteen nostamisen määräajan pidentämiseksi olisi jatkossa tehtävä viimeistään kaksi viikkoa ennen määräajan päättymistä nykyisen yhden viikon sijasta. Käräjäoikeus pitää ehdotusta hyvänä, koska pidempi aika helpottaa istuntoaikataulujen suunnittelemista ja käsittelykutsujen tiedoksiantoa. Lisäksi vastapuolen on helpompi varautua tulevaan käsittelyyn ja suunnitella omat aikataulunsa sen mukaan.

Ehdotus kirjallisen käsittelyn mahdollisuudesta tekee prosessista joustavamman ja vapauttaa resursseja riittäisempien asioiden käsittelyyn, heikentämättä epäillyn oikeusturvaa.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen harkintavaltaan tulisi vakuustakavarikko koskevan syytteen nostamisen määräajan pidentäminen enintään vuosi kerrallaan tai toistaiseksi. Ehdotus tuo joustavuutta vakuustakavarikkoasioiden käsittelyyn. Ehdotus ei merkittävästi heikennä epäillyn oikeusturvaa, koska hänellä on pakkokeinolain 6 luvun 5 §:n nojalla mahdollisuus pyytää vakuustakavarikkoasian uudelleen käsittelyä 2 kuukauden välein.

7. Lausuntonne pakkokeinolain 7 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Ehdotuksen mukaan pyyntö syytteen nostamisen määräajan pidentämiseksi olisi jatkossa tehtävä viimeistään kaksi viikkoa ennen määräajan päättymistä nykyisen yhden viikon sijasta. Käräjäoikeus pitää ehdotusta hyvänä, koska pidempi aika helpottaa istuntoaikataulujen suunnittelemista ja käsittelykutsujen tiedoksiantoa. Lisäksi vastapuolen on helpompi varautua tulevaan käsittelyyn ja suunnitella omat aikataulunsa sen mukaan.

Ehdotus kirjallisen käsittelyn mahdollisuudesta tekee prosessista joustavamman ja vapauttaa resursseja riittäisempien asioiden käsittelyyn, heikentämättä epäillyn oikeusturvaa.

Muilta osin käräjäoikeudella ei ole ehdotetuista 7 luvun muutoksista lausuttavaa.

8. Lausuntonne pakkokeinolain 8 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Korkeimman oikeuden ratkaisut KKO:2017:40 ja KKO:2018:77 huomioon ottaen ehdotettu 18 §:n uusi 4 momentti ja uusi 29 a § ovat perusteltuja. Muilta osin käräjäoikeudella ei ole ehdotetuista 8 luvun muutoksista lausuttavaa.

9. Lausuntonne pakkokeinolain 9 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Käräjäoikeudella ei ole ehdotetuista 9 luvun muutoksista lausuttavaa.

10. Lausuntonne pakkokeinolain 10 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

10 luvun 5 §:n 3 momentin poistettavaksi ehdotettava 5 kohta ja 9 §:n 4 momentin poistettavaksi ehdotettava 6 kohta

Telekuuntelu tai televalvonta kohdistuu aina tiettyyn teleliittymään tai telepäätelaitteeseen. PKL 10 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan telekuuntelua voidaan kohdistaa vain rikoksesta epäillyltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin. PKL 10 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan televalvontaa voidaan kohdistaa vain rikoksesta epäiltyyn. Viranomaisten toiminnan lainmukaisuuden kannalta ei ole yhdentekevää, millä perusteella on etukäteen selvitetty, että salaisten pakkokeinojen kohteeksi aiottu liittymä tai laite kuuluu juuri rikoksesta epäillylle.

Ehdotetun muutoksen mukaan telekuuntelu- ja televalvontalupa määrättäisiin jatkossa yksilöimättä teleosoitteita tai telepäätelaitteita, joita lupa koskee. Näin ollen esitutkintaviranomainen ei olisi jatkossa enää velvollinen antamaan tuomioistuimelle lupakäsittelyn yhteydessä selvitystä siitä, millä perusteella poliisi katsoo liittymän tai laitteen olevan rikoksesta epäillyn hallussa tai käytössä. Tämä ei kuuluisi enää tuomioistuimen kontrolloitavaksi seikaksi.

Muutoksesta seuraisi myös, että laillisuusvalvontaviranomaiset eivät saisi lupahakemuksiin ja lupapäätöksiin kohdistuvissa tarkastuksissaan tai niitä koskevia kanteluita käsitellessään enää selville, millä perusteilla on etukäteen selvitetty, että liittymä tai laite kuuluu juuri rikoksesta epäillylle.

Huomionarvoista on, että voimassa olevan pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n mukainen ilmoitusvelvollisuus salaisen pakkokeinon käytöstä koskee vain rikoksesta epäillylle tehtävää ilmoitusta. Jos telekuuntelua tai televalvontaa on esimerkiksi erehdyksessä kohdistettu sellaiseen henkilöön, joka ei olekaan rikoksesta epäilty, ei nykyisen pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n nojalla tällaiselle henkilölle siitä tarvitse erikseen ilmoittaa. Viranomaisten toiminnan lainmukaisuuden varmistamiseksi olisi tärkeää, että esitutkintaviranomainen olisi jatkossakin velvollinen ilmoittamaan tuomioistuimelle, mihin liittymiin ja laitteisiin pakkokeinoja aiotaan kohdistaa ja millä perusteella ne ovat rikoksesta epäillyn käytössä tai hallussa.

Ehdotettua muutosta on perusteltu mietinnössä viranomaisten työn säästämällä, koska esitutkintaviranomaisen ei tarvitsisi hakea erikseen yksittäisiä lupia sellaisille liittymille tai laitteille, jotka selviävät vasta edellisen luvan myöntämisen jälkeen. Pirkanmaan käräjäoikeuden käsiteltävänä on vuosittain paljon telekuuntelu- ja televalvontalupa-asioita, muun muassa törkeitä huumausainerikoksia koskevissa suurissa tutkintakokonaisuuksissa. Hakemuksia, joissa esitutkintaviranomainen haluaa lisätä jo myönnettyyn telekuuntelu- tai televalvontalupaan uusia

liittymiä tai laitteita, tulee käsiteltäväksi suhteellisen harvoin, eikä niistä aiheudu merkittävää lisätyötä. Esitutkintaviranomainen voi käytännössä kopioida tällaisiin hakemuksiin edellisen hakemuksen perustelut, ja lisätä vain ne perustelut, joiden nojalla se katsoo myös uuden liittymän tai laitteen olevan kyseisen rikoksesta epäillyn hallussa tai käytössä. Näin ollen lisähakemuksista ei aiheudu esitutkintaviranomaisillekaan merkittävää lisätyötä. Jo nykyisin voimassa olevan lain mukaan lisähakemukset voidaan käsitellä kirjallisessa prosessissa, joten viranomaisille ei aiheudu myöskään istuntokäsittelystä johtuvaa lisätyötä.

Ehdotetulla muutoksella ei saavuteta merkittävää säästöä viranomaisten työmäärässä. Telekuuntelu ja televalvonta ovat perusoikeuksiin vakavasti kajoavia pakkokeinoja. Ehdotetulla muutoksella kavennettaisiin tuomioistuimen kontrollia salaisten pakkokeinojen käytön perusteisiin, vähennettäisiin viranomaisten toiminnan läpinäkyvyyttä ja heikennettäisiin mahdollisuuksia valvoa salaisten pakkokeinojen käyttöä. Näistä syistä Pirkanmaan käräjäoikeus ei pidä ehdotettua muutosta kannatettavana.

10 lukua koskevat muut ehdotukset

Muilta osin käräjäoikeudella ei ole ehdotetuista 10 luvun muutoksista lausuttavaa.

11. Lausuntonne pakkokeinolain 11 luvun muuttamista koskevista ehdotuksista perusteluineen

Käräjäoikeudella ei ole ehdotetuista 11 luvun muutoksista lausuttavaa.

12. Lausuntonne oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 16 §:n muuttamisesta perusteluineen

Ehdotetut muutokset ovat tärkeitä ja kannatettavia. Käräjäoikeus kiinnittää kuitenkin huomiota seuraaviin seikkoihin.

Ehdotetussa 16 §:n pykälätekstissä viitataan pakkokeinolain 7 luvun 14 §:n 3 momenttiin. Tässä yhteydessä lienee tarkoitettu viitata 3 momentin sijasta saman pykälän 2 momenttiin. Käräjäoikeus ehdottaa tarkastamaan viittauksen.

Ehdotetusta muutoksesta 16 §:ään ei ilmene, milloin erityistä kotietsintää koskevat asiakirjat ja ratkaisu tulisivat julkisiksi. Käräjäoikeus katsoo, että niiden olisi syytä tulla julkiseksi silloin kun erityinen kotietsintä on toimitettu, ja ehdottaa 16 §:n täydentämistä tältä osin. Julkiseksitulon ajankohta ei saa jäädä epäselväksi.

Mietinnössä ei ole huomioitu oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen eli diaaritietojen julkisuutta (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 4 § ja 5 §). Jos diaaritietoja ei säädetä tulemaan julkiseksi vasta viiveellä, on kyseisten asioiden käsittelystä ilmoitettava käräjäoikeuden juttulistalla, joka on yleisesti nähtävillä istuntopaikalla ja joka toimitetaan myös medialle päivittäin. Lisäksi julkiset diaaritiedot on ilmoitettava niitä kysyvälle heti asian vireilletulosta lähtien. Pelkästään jo tieto asian vireilläolosta voi vaarantaa rikostutkinnan salassapitointressit.

Diaaritiedot on 5 §:n 2 momentissa säädetty eräissä asiaryhmissä tulemaan julkiseksi viiveellä. Käräjäoikeus katsoo, että vastaavasti diaaritiedot olisi syytä säätää tulemaan julkiseksi viiveellä silloin kun on kysymys pakkokeinolain 7 luvun 9 §:n 2 momentissa, 7 luvun 14 §:n 2 momentissa ja 8 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitetuista asioista. Käräjäoikeus ehdottaa, että tällainen muutos lisättäisiin lain 5 §:n 2 momenttiin. Diaaritiedot olisi näissä tilanteissa syytä säätää tulemaan julkisiksi

silloin kun haltuunottamisesta tai takavarikosta on ilmoitettava niiden kohteena oleville ja silloin kun erityinen kotietsintä on toimitettu.

13. Lausuntonne rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 16 §:n muuttamisesta perusteluineen

Käräjäoikeudella ei ole ehdotetuista muutoksista lausuttavaa.

14. Lausuntonne rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä annetun lain 13 §:n muuttamisesta perusteluineen

Käräjäoikeudella ei ole ehdotetuista muutoksista lausuttavaa.

15. Lausuntonne rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 19 §:n muuttamisesta perusteluineen

Käräjäoikeudella ei ole ehdotetuista muutoksista lausuttavaa.

16. Lausuntonne rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 31 ja 58 §:n muuttamisesta perusteluineen

Käräjäoikeudella ei ole ehdotetuista muutoksista lausuttavaa.

17. Lausuntonne tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättyjä valvontatoimia koskevan puitepäätöksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja puitepäätöksen soveltamisesta annetun lain muuttamisesta perusteluineen

Käräjäoikeudella ei ole ehdotetuista muutoksista lausuttavaa.

18. Lausuntonne sellaisista mahdollisista pakkokeinoja koskevan lainsäädännön muutostarpeista, joita mietinnössä ei ehdoteta

Käräjäoikeudella ei ole asiasta lausuttavaa.

Nuotto Antero
Pirkanmaan käräjäoikeus - Lausunnon on valmistellut käräjätuomari Antti
Ristimäki